

TÖRTÉNETI HAGYOMÁNYOK ÉS SZAKÍTÁS AZ ILLEGITIMITÁS ÖRÖKSÉGÉVEL

Gondolatok az új Alaptörvényről

1. rész

Az Országgyűlés 2011 áprilisában elfogadta Magyarország új alaptörvényét. Az alaptörvény-alkotmány az úgynevezett „status quo” irányzat és a változtatás mellett elkötelezett erők kemény és még nem lezárt küzdelmének az eredménye. Az alaptörvény készítői a két irányzat elképzeléseit úgy ötvözték, hogy azok lehetőleg kiegészítsék egymást, és egy jó kompromisszum megteremtse a nemzeti konszenzust. A változtatást kívánók jelentős része kereste a kapcsolatot, a folytonosságot a magyar történeti alkotmány elveivel, intézményeivel is. Ezek figyelembevételkor tekintettel kellett lenni a nemzetközi és hazai politikai realitásokra, és arra, hogy a történeti alkotmány jogfolytonossága immár 67 éve megszakadt. Látványosan tükrözte a változó erőviszonyokat az országgyűlési vita, melynek során az eredeti tervezetbe foglalt egyes paragrafusokat és megnevezéseket az utolsó héten még kivettek, másokat pedig beleépítettek. Az alaptörvényt olvasva látható, hogy a közjogi történeti hagyomány és alkotmányos gondolkodás nem gátja, hanem történeti örökségének megfelelően erősítője a szabadságjogok védelmének, a modern jogállami elvárásoknak is.

1. Történelmi tradíciók és a modernitás egyes kihívásai

Az elmúlt évek talán egyik legfontosabb közéleti folyamata, hogy általános felismeréssé vált az összefüggés a biztonság, a kiszámíthatóság, a szociális béke és az alkotmányos szabályozás között. Immáron sürgető igénnyé vált a rendszer-

váltás befejezése, a stabilizáció. Egyszerű, „józan paraszti ésszel” is megállapítható a kapcsolat Magyarország, a magyarság nyomorúsága mint következmény, valamint a mostani ideiglenes alkotmányos szabályozás, és annak ellentmondásai mint okok között.

Az alkotmány ugyanis nem önmagáért való dolog. A jogállamiság modern alkotmányos rendszerét akkor és úgy szabályozzuk helyesen, ha a közösség azt magáénak érzi, tudja. Ez pedig akkor valósul meg, ha a közösség ura önmagának, azaz szuverén. Gondoskodni tud országáról, ennek részeként védeni tudja saját és közösségi vagyonát, jogait és kötelezettségeit nem relativista szemlélettel gyakorolja, hanem követendő célnak az igazságosság rendjét kitűzve műveli. A jelen és a jövő biztonsága sem választható el a közösségi összetartozás élményétől, a nemzeti öntudattól, így a múlthoz való kapcsolattól, a történeti tapasztalatoknak az alkotmányos rendbe történő beépítésétől. Mindez feltétele egy olyan alkotmánynak, amely képes az adott korban keretet és garanciát adni a megmaradásnak, kezdve a közösség biológiai fennmaradásának szintjétől, egészen a nemzeti lét megőrzésének szolgálatáig. Ezzel eljutunk az úgynevezett Szent Korona-tanig, amelynek megértéséhez kétségkívül el kell tudni szakadni a meghatározó marxista-liberális világ- és történelemgyarázatától.

Az olvasó iskolai tanulmányaiból emlékezhet arra, hogy a magyarság egykori nagyhatalmi létének idején, de a kiszolgáltatottságának évszázadai alatt is sikeres alkotmányos küzdelmekben vívta ki jogait. Védte államiságát és megmaradását, az Aranybullától az 1848-as áprilisi törvényeken keresztül a trianoni tragédiát követő újjáépülésig. A Szent Korona-tan e közösségi, alkotmányos rend alapelveinek gyűjtőneve, és e rend alkotmányos formája az úgynevezett történeti alkotmány, amely nem egyetlen (írott) alaptörvényben szabályozza az ország alkotmányos rendjét. A történeti alkotmány az évszázadok alatt alkotott alap- vagy

sarkalatos törvények együttese, amelyet a szokásjog, elsősorban a Szent Korona-tanba foglalt alapelvek és a hagyomány rendezett szerves egységbe.

A Szent Korona-tan alapelvei messze a régmúltba vezethetőek vissza, és először a középkor késői századaiban rendszereztek azokat. Megállapítható, hogy míg a magyar alkotmányos rend Szent Korona-tanban foglalt alapelvei állandónak bizonyultak, addig az azokhoz rendelt közjogi intézmények (államfő, törvényhozás, törvényalkalmazás, a végrehajtás intézményei, önkormányzatiság stb.) szabályozása az adott korszak kihívásainak megfelelően formálódott, általában a megelőző korszak intézményeinek reformjával, de esetenként új, Európában máshol már alkalmazott intézmények átvételével is.

Melyek azok a bizonyos, Szent Korona-tanként összegzett alapelvek, amelyek kiállták az idők próbáját, és amelyek alkalmazása nélkülözhetetlenségüket bizonyította?

A Szent Korona-tan alapelvei egységes rendszert alkotnak, amit egy hasonlattal próbálok bemutatni. Minden alkotmány legfontosabb kérdése, hogy kié a hatalom, ki gyakorolja az országon belül a szuverenitást. Az európai történelemben alapvetően vagy a király, vagy a nép, illetve a nemzet. Ha hasonlattal kívánunk élni, akkor képzeljünk el egy páncélszekrényt, amely a közösségi lét feltételét jelentő vagyont rejt. Ha a királyé a hatalom teljessége, akkor neki van kizárólagosan kulcsa a széfhez. Ha a népe vagy a nemzeté a szuverenitás, akkor a nép nevében eljáróknak, akár demokratikus, akár diktatórikus a rendszer. A demokratikus rendszerben a többség nevében kormányzóknak még a hatalommegosztás rendszerének ellenére is döntő befolyással bírnak a törvényhozásra, a végrehajtásra és közvetve a bíráskodásra is. A magyar történeti alkotmányos rend egyedülálló abban, hogy a hatalom teljességét nem a királyra vagy a nemzetre bízta, hanem a Szent Koronára. A király és a nemzet nem a hatalom forrása, hanem a gyakorlója, ahol az elsődlegesség a nemzeté.

A Szent Korona-tan alapján a hatalom forrása a Szent Korona (*iurisdictio, vel ditio Sacrae Regni Coronae*). Ennek az a jelentősége, hogy a magyar „páncélszekrényt” nem egy kulcs nyitja, hanem kettő. Az államfő (a nádorral, majd 1848 után vele együtt a miniszterelnök által megjelenített központi hatalom), illetve a nemzet önkormányzati rendszere együtt tudja azt kinyitni. A két fél közti hatalommegosztásban a kettő mellérendelten egyenrangú, de a hatalom elsődleges gyakorlója az államfő-király tekintetében is a nemzet.

A Szent Korona-tan második tétele, a mellérendelt hatalomgyakorlás elve és gyakorlata (*membrum Sacrae Regni Coronae*). Ez a rendszer túlmutat a klasszikus hatalommegosztás (végrehajtó hatalom, törvényhozás és bírászkodás, valamint maradék elven meghagyott önkormányzatiság) ágain. Ugyanis a magyar alkotmányos rendszerben az önkormányzatiság különböző formái (területi, érdek-képviseleti, vallási, esetlegesen etnikai stb.) nem kiegészítő negyedik hatalmi ággként jelennek meg, hanem a végrehajtó, törvényhozó és bírászkodó hatalmi ágakon belül. Magyarán a központi hatalom intézményrendszere (kötődjön az államfőhöz, vagy a kormányfőhöz, vagy kettőjükhöz), addig terjed csak, ahol a jelzett hatalmi ágakon belül az önkormányzatiság kezdődik. Ez a rendszer így töretlenül szolgálta a magyarság szabadságvágyát, és a nemzetet, államot vezető személy iránt érzett tekintélyét, és annak erős központi hatalmát, amennyiben a vezető személy megfelelő (szakrális) volt. Ha nem volt megfelelő, akkor a hatalma csak a különböző hatalmi ágakban megjelenő önkormányzatiság intézményrendszeréig terjedt. Ugyanakkor ez a rendszer biztosította a más vallási, etnikai stb., öntudatú népek saját törvényei szerinti létét is. A magyar alkotmányosságban más népek is egyenrangú partnernek számítanak, ha azok jogaikkal azonos kötelezettségeket viselnek és nem törnek a kizárólagosságra.

A korábbi hasonlatot folytatva a Szent Korona-tan következő tétele arra ad választ, hogy vajon a széfből kive-

hető-e minden, ha a „két kulcs” együttesen kinyitja. Nos: nem. A nemzeti vagyon ugyanis nemcsak állami, illetve magánvagyonot vagy magánosok tulajdontársulását jelenti, amely felett korlátlanul lehet rendelkezni (eladni, elzálogosítani stb.), hanem olyan vagyon is, ami forgalomképtelen. Ezt nevezték a Szent Korona tulajdonának. (*Radix omnium possessionum Sacrae Regni Coronae.*) Ez két részből állt. Az egyik az elidegeníthetetlen „állami javak”, az úgynevezett elidegeníthetetlen koronajavak (*peculium, bona Sacrae Regni Coronae*), illetve a másik, a magánosok földvagyonra 1848-ig (*aviticitas – ősiség*). (Ez utóbbit 1848-ban megszüntették, de nem vezettek be olyan állami és önsegélyező hitelezési rendszert, amely meggátolta volna a magánosok – nemesek, parasztok – tömeges tönkremenetelét. Ez a szabadságharc vereségének egyik közvetlen következménye, amelynek tragédiáját elsőként Széchenyi István ismerte fel. Nézetem szerint ez az 1850-es években vívott belső küzdelmeinek egyik alapvető oka és indítéka is.) Ugyanis a Szent Korona tulajdonjoga eredetileg azt a hatalmi építkezést tette lehetővé, ami az állam és az állampolgárok egyidejű eladósításával nyer kizárólagos befolyást a nemzet vagyona és így a nemzet felett. Az elidegeníthetetlen vagyon személyek és általuk szervezett önkormányzatok általi birtoklása, használata adja azt a megkérdőjelezhetetlen anyagi alapot, amely garanciája az önkormányzatiságnak. Ennek a küzdelemnek az egyik nevezetes fordulópontja 1514, amikor (a hatalmas Fugger–Fortunatus nyomással szemben) Werbőczy István megakadályozta a paraszti földek forgalomképessé válását. A parasztság, bár elveszítette „országos politikai jogait”, de kötelezettségeit a jogok mértékéhez igazították. Werbőczy ezzel megakadályozta (szemben az akkori európai gyakorlattal) a parasztok földjeikről való elűzését, ezzel együtt a köznemesség tönkretételét és a permanens polgárháborút is. Ez a monetáris, azaz a kamatra alapozott hitelgazdaságra épített hatalom tényerését korlátozta Magyarországon.

1848 és 1867 után az országos jogok ismételt általánossá tételével a politikai jogok gyakorlása elvileg mindenki számára nyitottá vált, azonban a jövedelmi cenzus a választójog gyakorlását korlátozta. Ez viszont a monetáris hatalmi be rendezkedés kiépülését segítette elő. Nézetem szerint mind a két politikai szabadságkorlátozás, amely a jogokat a kötelezettségek vállalása nélkül kívánó nemzetközi magánbanki hatalom térnyerésének következménye, a Szent Korona-tan szabadságtartalmának sérülése.

A történeti magyar közjogban a Szent Korona tulajdonába sorolták azt a köz-, állami, nemzeti vagyont, amit védeni kívántak a magánosítás lehetőségétől, illetve jelzálogként való felajánlásától, azaz forgalomképtelenné kívántak tenni. Miután nem köz- és magántulajdon, hanem a korona tulajdona, ezért forgalomképtelen, csak birtokolni és használni lehet az oda sorolt dolgokat. Nemcsak a történeti hagyománynak, hanem a praktikumnak megfelelő jogi kategória ez, hiszen a gyakorlatias megoldás vezette be már a királyság korai évszázadaiban. Megfontolandónak tartom a Szent Korona ilyen értelmű tulajdonjogának az alkotmányalaptörvényben történő szabályozását: a nemzeti vagyon körébe tartozó, védeni kívánt dolgok biztosabb védelmét jelentené azok alkotmányban történő felsorolása is.

A Szent Korona szuverenitásából, abból, hogy a hatalom forrása (amiért a történeti közjogban személyként tisztelték!), következik a negyedik alapelv. Ez az értékrend elve. A szent jelző arra utal, hogy létezik egy olyan értékrend, amely nem vitatandó, hanem követendő. Létezik a jó és rossz kategóriája, amely megismerhető, és nem relatív. Ha létezik a jó és a rossz, akkor beszélhetünk közjóról, illetve igazságról. Az igazságosságra törekvő rend feltétele, hogy jogok és kötelezettségek egyenlő arányban álljanak. Akinek több jutott, annak több a kötelezettsége is. Ha van jó és rossz, akkor a szabadság az e kettő közti választás. Ha nincs jó és rossz, akkor a szabadság nem egyéb, mint vágyaink a

mások, és végül a magunk kárára történő korlátlan kiélése, így a profitérdekek egyeduralma is. Sajnos az elmúlt húsz évben a relativista szemlélet érvényesült. Ennek következtében az alkotmányban leírt jogok tartalma viszonylagossá, a koherencia feltételéhez nem kötött alkotmánybíróvási döntések és az aktuális országgyűlési többség változó értelmezésének territóriumává vált. (Ezt erősítette továbbá egyes kardinális kérdésekben a döntés meg nem történte, például a nemzeti bank jogállásának vagy a nemzeti vagyon értelmezésének elmaradása is.) Ha a jogok és fogalmaik tartalma viszonylagos, a bíróságok jogot, és nem igazságot szolgáltatnak, akkor a kötelezettségek végképp anakronisztikussá válnak. (Mennyit adóznak jövedelmeik után a globális cégek, bankok, és mennyit az állampolgár!) A közéletben a rossz megnevezhetetlenné, sőt normává válik, a magánéleti viszonyokban is az abszurditás lesz meghatározóvá. Ez azt jelenti, hogy az alkotmányban foglalt emberi jogoknak csak akkor van valós tartalma, ha a fogalmak mögött megkérdőjelezhetetlen az értelmezés, az értékorientált jogalkalmazás, valamint a jogok, hozzájuk mérhető és jól körülírható, számon kérhető kötelezettségekkel párosulnak. Azaz a jogrend természetjogi alapokon áll. Ennek következtében a közéleti szereplőktől, az intézményrendszertől legalább formálisan elvárt az értékkövető magatartás, tartás.

A Szent Korona-tan ötödik alapelve a jogfolytonosság elve: a „törvényteleniségre jog nem alapítható”. Ez köthető a Szent Korona-tan *iura Sacrae Regni Coronae* elvéhez. Amennyiben a király vagy a nép nevében eljárók az értékek értelmezésében, a közösségi vagyonok feletti rendelkezés tekintetében ellenőrizhetetlen és felelőtlen hatalomhoz jutnak, azaz megszerzik a teljhatalmat és felborítják a mellérendelt, megosztott hatalmat biztosító intézményrendszert, akkor megszakad a jogfolytonosság. Különösen igaz ez abszolutista királyi hatalom, illetve diktatórikus néphatalom gyakorlása esetén. Ha megszakad a jogfolytonosság, akkor a hatalom

törvénytelené, azaz illegitimé válik. A jogfolytonosság egyértelmű megszakadása, ha megszálló hadsereg tartózkodik az országban és az szabja meg az ország jogrendjét, ahogyan ez 1944. március 19. után történt.

Sokszor felvetődött az, hogy a mai rendszer legitimitása problematikus, esetleg kétségbe is vonható. Ennek kettős oka van. Elsőként az, hogy az 1989-es alkotmánymódosítás idején az ország még megszállt ország volt. Másrészt a mai hatályos alkotmányt, ami a népszuverenitás alapján áll, épp a megszállás okán sem 1949-ben, sem 1989-ben nem fogadhatta el népszuverenitás által felhatalmazott szerv. A nagyobb probléma mégis az, hogy ha ez a rendszer az 1946 és 1949 között, egy megszállt országban létrejött rendszerrel fenntartja az alkotmányos jogfolytonosságot, akkor utólag jóváhagyja, törvényesíti a törvénytelen. (Hogyan is lehetne törvényesnek nevezni azt a rendszert, ahol a szuverenitás hiányát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy egy megszálló hadsereg elrabolhatja a Nemzetgyűlés egyik meghatározó képviselőjét?) Ezzel vitathatatlaná teszi az akkori rendszer jogi aktusait (államosítás, majd privatizáció, államadósság) és elévültté a rendszer bűncselekményeit (amikor az a saját jogrendjét sem tartotta meg). Az 1949-es alkotmánynak a tartalmi, formai és politikai elődje az 1919-es kommün „alkotmánya”. Nyilván nem lehet az idő kerekét visszaforgatni, de az elmúlt húsz év alkotmányosan hozzájárult a korábbi hatalmi rendszer struktúráinak továbbéléséhez, és ezzel a mai válsághoz.

Hogyan lehet a mai körülmények között a Szent Korona-tant alkalmazni? Nézetem szerint úgy, ahogyan történt: az új alkotmány preambulumban hivatkozni kell az alapelvekre, így a Szent Koronára, mint a hatalom teljességének szimbólumára, a megmaradt nevesített nemzeti vagyron abszolút védelmére, illetve a Szent Koronára mint annak tulajdonosára, ezzel együtt szociális biztosítékokra, és a vitathatatlan örök értékrendre. Továbbá a mellérendelt hatalmi szerkezetre is, azon belül az önkormányzatiságra, annak

megkérdőjelezhetetlen vagyoni háttérére (nem csupán a jelenlegi törzsvagyon védelmére gondolok). Az új alkotmány rendszerének vállalnia kell az ezeréves történeti magyar állam *törvényes rendszereivel* való jogfolytonosságot. Hogy ezekből az alapelvekből a jelenkor és az utókor milyen jogi konzekvenciákat vállal fel, az ezután az adott korszak politikai, nemzetközi mozgásterétől függ, de a kaput megnyitottuk az igazságosságra törekvő rendszer, így az emberi jogok megkérdőjelezhetetlen értelmezése felé is.

Nyilvánvaló az is, hogy a Szent Koronára történő hivatkozás, esetlegesen annak a hatalom forrásaként történő elismerése, éppen úgy, mint akár a királyi szuverenitásból levezetett angol alkotmányos rend, nem ellentétes az Európai Unióval vagy más nemzetközi szervezeti tagságunkkal sem. Viszont levezethető belőle a magyar pénzrendszert működtető monetáris intézményrendszer függősége a fiskális rendszert működtető alkotmányos szervektől, kimondható és vitathatatlaná tehető a nemzeti vagyon védelme, beleértve a termőföld, az ásványkincsek, az édesvíz és termásvíz védelme, sőt a magánosok ingatlanának védelme is. Biztosítható a nagy magánvagyonok védelme is, amennyiben teljesítik arányos közösségi kötelezettségeiket. Így ezek a vagyonok nemcsak a megbízó külföldi hatalmaktól függenének, hanem az alkotmány is védené és szabaddá tenné őket.

Milyen formában születhet meg az új alkotmány, amennyiben figyelembe vesszük a történeti alkotmány hagyományát? A történeti alkotmányt egymásra következő törvények összessége jelentette. Nem *kartális* formában jelent meg, mert nem akart ideológiai rendszerek államban alkalmazandó kötelező rendje lenni. Ugyanakkor praktikus követelményként már a történeti alkotmány idejében is felmerült a kartális forma és történeti forma közös alkalmazása (lásd pl.: Teleki Pál alkotmánytervezetét), amit több állam is követ, például az Egyesült Államok is. Ez a kompromiszsum különösen indokolt most, tekintettel arra, hogy 1949-

től kartális formája van az alkotmánynak. Célszerű az alapelveket és nem csupán a történeti múltat magába foglaló preambulum után egy tömör alkotmánylevél alaptörvényként történő elfogadása, amely azonban csupán a legfontosabb intézményekről szól. Az egyes intézményeket pedig külön törvény szabályozná. Ezeket a törvényeket az élet kihívásának megfelelően könnyebben lehetne megváltoztatni, míg az alkotmányt jelentő alaptörvényt kevésbé. Az egyes törvények előtt is állhatna az egyes intézmény magyar történetiségére utaló preambulum. Így például az alkotmány szólna az országgyűlésről mint törvényhozó szervről. A kiegészítő törvény annak szerkezetéről, eljárási rendjéről stb. ekként egy előszóval kezdődne, amely felidézné a magyar törvényhozás intézményes múltját.

Megjegyzem, én óvakodnék az 1867-es dualista rendszer közjogi intézményrendszerének fetisizálásától. Az alapelv az elsődleges, az intézmény pedig korszakhoz szabott. Például az 1920-as jogfolytonosság-helyreállítás kezdete után is csak hét évvel állították helyre a kétházas országgyűlést, ahol a felsőházban az érdekképviseltek kaptak helyet. Először ugyanis az érdekképviseltek rendszerét kell helyreállítani. Ez azt is jelentené, hogy az elmúlt hat évtized hatalmi struktúráit kellene valóban demokratizálni, kiválasztási rendszereit új alapokra helyezni. Egy régi hatalmi hálózat bármilyen intézményrendszerben megjelenhet, neki az mindegy, hogy milyen lehetősége van eddigi hatalmának további kizárólagos fenntartására.

Végezetül egy fontos kérdésre kell válaszolni. A Szent Korona-tan alkalmazható-e köztársasági rendben, vagy csak a királyság államformájában? A leírtak alapján talán egyértelmű, hogy nemcsak a királyság rendjének az alapja lehet. A megszállás idején bevezetett köztársasági rend 1946-os alaptörvénye is hivatkozik a Szent Korona-tanra mint saját előzményére, mert a demokratikus köztársasági rendet annak örökösének és beteljesítőjének tartotta.

Egy új alkotmány lehetővé teszi a nemzet magára találását, a jelen, a jövő, és a múlt egységének helyreállítását. A mi humán erőforrásunk a legfontosabb nemzeti vagyon. A Szent Korona tagjai, a nemzet, mi vagyunk, így a Szent Korona védelme saját magunk és küldetésünk védelme is.

DR. TÓTH ZOLTÁN JÓZSEF

(Folytatjuk)